

EEN KLEINE FILOSOFIE VAN HET SOCIAAL- LIBERALISME

Het sociaal-liberalisme is een politieke stroming die uitgaat van de morele *gelijkheid* en *vrijheid* van ieder mens. Dit betekent dat geen enkele opvatting van het goede leven vooraf vaststaat. Niemand heeft daarom het recht om dit leven voor anderen in te vullen. Hieruit volgt dat iedereen een gelijke kans moet krijgen om zich naar eigen inzicht te ontwikkelen en te ontplooien. Alleen op die manier krijgt iedereen zoveel mogelijk vrijheid om zijn of haar leven naar eigen wens te kunnen leiden.

DOOR MARTIJN VISSER | FOTO PUCK VAN DEN BERG

In *theorie* is ieder mens dus vrij en gelijk, maar dat geldt helaas niet voor de *praktijk*. Het sociaal-liberalisme verschilt sterk van het klassiek liberalisme in zoverre het een duidelijke taak ziet weggelegd voor de overheid. Die zal moeten garanderen dat iedereen daadwerkelijk gelijke kansen krijgt en in vrijheid richting kan geven aan het leven. Het sociaal-liberalisme gaat daarom niet uit van een *negatief vrijheidsbegrip* – dat vrijheid alleen ziet als afwezigheid van dwang – maar van een *positief vrijheidsbegrip*. Volgens deze opvatting ben je pas echt vrij wanneer je ook de vaardigheden, mogelijkheden en middelen hebt om een volwaardig leven te kunnen leiden. En dat vereist een actieve overheid. Een samenleving waarin we de mens alleen maar vrij laten maakt uiteindelijk nog geen vrije samenleving. Vrijheid vereist geen terughoudendheid, maar actie.

Het sociaal-liberalisme ziet de samenleving daarom niet als een losse verzameling individuele eilandjes waar ieder voor zich er maar het beste van probeert te maken. Integendeel, ieder individu wordt geboren in een wereld die niet de zijne is en groeit op in willekeurige situaties waar niet voor is gekozen. Iedereen wordt gevormd door een flinke dosis pech of geluk en is afhankelijk van de sociale relaties met andere mensen. In de woorden van de Spaanse filosoof Ortega y Gasset: 'Ik ben ik en mijn omstandigheden.' De politiek van het sociaal-liberalisme heeft oog voor die omstandigheden, *juist* om dat 'ik' te laten floreren.

Het sociaal-liberalisme beseft dat autonomie, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid niet vanzelfsprekend zijn: *ontwikkeling*, *ontplooiing*, en *emancipatie van het individu* gaan hieraan vooraf. Dit betekent een voortdurende strijd voor alle achtergestelden in onze samenleving en *tegen* iedere vorm van racisme, seksisme, xenofobie of andere onrechtvaardige beperkingen. Ook en vooral wanneer dit onbewust, ongewild en systematisch gebeurt. In het sociaal-liberalisme is dan ook geen plek voor hokjesdenken, groepsdruk en conformisme. We bereiken alleen een open en tolerante samenleving wanneer we ruim baan geven aan zo veel mogelijk verschillende meningen, levensstijlen en overtuigingen – de vrije individuele expressie staat voorop.

Vrijheid betekent uiteindelijk niets zonder *radicale kansen-gelijkheid*. Enerzijds is hier een essentiële taak weggelegd voor de *rechtsstaat*: stevig verankerde grond- en mensenrechten, eenvoudige toegang tot de rechter, en efficiënt optreden tegen maatschappelijk onrecht. Anderzijds zien sociaal-liberalen *onderwijs* als middel om dat onrecht te voorkomen en kansgelijkheid te realiseren. De school is dé motor van mens en maatschappij: hier worden ongelijke startposities rechtgetrokken, ontwikkelen leerlingen een maatschappelijk bewustzijn, en verwerven ze de vaardigheden om een onzekere toekomst tegemoet te treden.

Het voorbereiden van burgers op maatschappelijke verandering maakt van sociaal-liberalisme een *progressief* gedachtegoed. Het probeert de samenleving niet af te schermen van de fundamentele onzekerheid van de toekomst, maar probeert er juist op te anticiperen. Daarom leggen sociaal-liberalen een grote hervormingsgezindheid aan de dag en staan ze als eerste op de bres om grote uitdagingen aan te pakken.

Democratie is, tot slot, een kernwaarde van het sociaal-liberalisme. Alleen een *radicale democratisering van de samenleving* maakt bovenstaande opvattingen van vrijheid en gelijkheid pas echt concreet. Wanneer vrijheid niet slechts keuzevrijheid is, maar zeggenschap over het leven behelst, dan impliceert dit ook zeggenschap over het samenleven. Vrijheid als de mogelijkheid tot *zelfbestuur*. Méér politieke participatie voor méér mensen is daarom altijd een belangrijk principe geweest van het sociaal-liberalisme. Tegelijkertijd gaat deze democratisering altijd hand in hand met het kritisch bevragen van de macht, of deze nou van de staat of de markt komt.

Een sociaal-liberaal rust vandaag dan ook niet op zijn lauweren. Er is werk aan de winkel. Denk aan de onzekerheden waar vele Nederlanders mee kampen: van woning tot werk en van zorg tot pensioen. Denk aan het groeiende wantrouwen in politiek en medemens. Denk aan de toenemende ongelijkheid van vermogen, kansen en rechten. Denk aan de klimaatopgave en de zorgwekkende macht van Big Tech. Of denk aan de gebrekkige democratische inspraak en controle op ons bestuur. De noodzaak voor een sociaal-liberale politiek lijkt groter dan ooit. ■